

Apunts biogràfics d'Andreu Muntaner i Darder (1926--), cofundador de la Societat d'Història Natural de les Balears (SHNB)

Damià VICENS i Guillem X. PONS

SHNB

SOCIETAT D'HISTÒRIA
NATURAL DE LES
BALEARS

Vicens, D. i Pons, G.X. 2021. Apunts biogràfics d'Andreu Muntaner i Darder (1926--), cofundador de la Societat d'Història Natural de les Balears (SHNB). In: Pons, G.X., Vicens D. i del Valle, L. (edit.). La Història Natural de les Balears i Andreu Muntaner Darder. *Mon. Soc. Hist. Nat. Balears*, 33: 11-36. ISBN 978-84-09-33509-1. Palma (Illes Balears).

Andreu Muntaner i Darder, President d'Honor de la Societat d'Història Natural de les Balears i un del seus fundadors l'any 1954, ha esdevingut una peça clau en la Història Natural i en la memòria gràfica de les nostres Illes. Així els seus coneixements de Geologia i Hidrogeologia, els seus estudis del Quaternari, el seu arxiu de documents gràfics i la seva col·lecció paleontològica han servit i són d'utilitat a investigadors de camps molt diversos. Ha participat a diverses exposicions i ha estat protagonista de diversos documentals.

Paraules clau: Andreu Muntaner, biografia, SHNB.

BIOGRAPHICAL ASPECTS OF ANDREU MUNTANER I DARDER (1926--), CO-FOUNDER OF THE NATURAL HISTORY SOCIETY OF THE BALEARIC ISLANDS (SHNB). Andreu Muntaner i Darder, Honorary President of the Society of Natural History of the Balearic Islands and one of its founders in 1954, has become a key piece in the Natural History and graphic memory of our Islands. Thus, his knowledge of Geology and Hydrogeology, his studies of the Quaternary, his archive of graphic documents and his paleontological collection have served and are useful to researchers from very different fields. He has participated in several exhibitions and has been the protagonist of several documentaries.

Keywords: Andreu Muntaner, biography, SHNB.

Damià VICENS i Guillem X. PONS, Universitat de les Illes Balears, carrer. Valldemossa s/n, departament de Geografia, i Societat d'Història Natural de les Balears. Carrer Margarida Xirgu, 16 baixos. 07011 Palma. Email: dvicens7@hotmail.com i guillemx.pons@uib.es

Introducció

En aquestes alçades, es pot asseverar que Andreu Muntaner i Darder és un erudit. Són molts els anys que duu a la seva esquena, i pas a pas ha anat guanyant en saviesa. És conegut per ser un pioner en l'estudi del Quaternari, pels seus coneixements en hidrogeologia i també per ser una memòria viva de la història de Mallorca i de Palma en particular, gràcies al seu arxiu fotogràfic. És un referent autodidacta en geologia i investigació en recursos hídrics a les Illes Balears. Com ell diu: "som el darrer autodidacte".

De nin va viure la guerra civil i després la postguerra, fent el servei militar a la base d'hydroavions del Port de Pollença. Estima el barri palmèsà de Santa Catalina per haver-hi

viscut, i encara no l'ha deixat del tot perquè viu en un barri confrontant com és el Camp d'en Serralta.

De jove es va envoltar de destacats professionals i investigadors, que ja li van influir en la seva inquietud per la geologia, noms tan importants com el seu oncle Bartomeu Darder Pericàs (1894-1944) i el seu cosí Josep Darder Seguí (1925-2008). A finals dels 40 i principis dels 50 va conèixer tota una generació de naturalistes que conformarien el nucli vertebrador de la Societat d'Història Natural de les Balears, com ara Guillem Colom, Joan Bauzà, Joan Cuerda, Pere Palau, Josep Maria Palau, Llorenç Garcies, Josep Rosselló, Juan Cañigüeral, Arturo Compte o, més endavant, Lluís Gasull.

La descripció i talls estratigràfics de jaciments importants del Pleistocè superior, majoritàriament de la Badia de Palma, realitzats per Muntaner (1955a; 1957), així com altres treballs realitzats en col·laboració, han estat un pilar per a altres treballs posteriors del Quaternari. Els seus talls estratigràfics de Cala Pudent i es Carnatge els veren els congressistes de l'INQUA el 1957 (Vicens i Pons, 2020).

Andreu Muntaner és un home molt conversador i coneixedor de moltes d'anècdotes, la qual cosa li ha permès realitzar múltiples xerrades o conferències, com ara una conferència al Museu de Ciències Naturals (Sóller) sobre les prospeccions geològiques el mes d'agost de 1992 (Redacció, 1992), una xerrada a la Societat per l'Associació de Geòlegs de les Illes Balears, el novembre de 2012, sobre aspectes hidrogeològics de Mallorca (Fig. 1), una exposició sobre l'evolució de la imatge que es va fer en Es Baluart, Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma, el març de 2014, entre altres.

Fig. 1. Conferència d'Andreu Muntaner a la Societat d'Història Natural de les Balears, el 16 de novembre de 2012, organitzada per l'Associació de Geòlegs de les Illes Balears. El seu fill Andreu està al seu costat (Foto D. Vicens).

Fig. 1. Lecture by Andreu Muntaner at the Society of Natural History of the Balearic Islands, on November 16, 2012, organized by the Association of Geologists of the Balearic Islands. His son Andreu is by his side (Photo D. Vicens).

També ha participat a les primeres exposicions naturalístiques realitzades per la SHNB a la dècada dels 50 del segle passat (Fig. 2), i fins i tot surt com a col·laborador a una exposició important realitzada per la Societat el 2000, “Les Balears abans dels humans” (Alcover *et al.*, 2000), exposició itinerant que va visitar les tres Illes majors de l'arxipèlag.

Fig. 2. Exposició de Ciències Naturals a la Caixa de Pensions de Palma. Inaugurada el 14 d'abril de 1954 (Arxiu A. Muntaner).

Fig. 2. Exhibition of Natural Sciences at the Palma Pension Fund. Inaugurated on April 14, 1954 (A. Muntaner Archive).

Ha fet donacions a la SHNB tan importants com la seva biblioteca naturalística i la seva important i històrica col·lecció paleontològica, i també ha fet donació de documents a l'Arxiu del Regne de Mallorca, referents a l'Església de Sant Nicolau de Portopí de 1888 i plànols del port de Palma i de Portopí, del segle XIX, en fotocòpia, donats el 1978; al Parc Natural de s'Albufera, donats el 2009, documents com són els projectes de dessecació de l'Albufera durant el segle XIX, els informes geotècnics realitzats per a la construcció de la central del Murterar i diferents estudis de l'Administració, etc.

Sempre ha tingut un estret vincle amb la Societat d'Història Natural de les Balears, des dels inicis de la fundació fins l'actualitat, de la qual fou soci fundador i actualment President d'Honor. A l'Associació de Geòlegs de les Illes Balears és Soci d'Honor, a l'igual que a l'associació Palma XXI.

Va rebre el premi d'arts plàstiques 1999-2000 del Rotary Club Mallorca, per documentalista gràfic (www.rotaryclubmallorca.org); ha fet unes quantes exposicions i

també se li han fet uns quants audiovisuals, destacant l'autobiogràfic Andreu Muntaner Darder. De fòssils i fotografies, documental produït per La Perifèrica.

Una altra qüestió, és que de ben jove va ser soci de la Societat Arqueològica Lul·liana, així queda constància de que va realitzar la tasca de reorganització dels materials arqueològics de les vitrines a finals de la dècada dels 40, abans de que l'arqueologia balear estàs sistematitzada cronològicament (Rosselló Bordoy, 1986). També consta que, juntament amb l'arabista Jaume Busquets, i el propietari de la finca, Guillem Colom, cercaren el 1965 una inscripció àrab a l'Avenc de sa Moneda (Calvià), donada a conèixer el 1864 per Joaquim Maria Bover, malauradament no la varen poder trobar (Busquets, 1971). Com a curiositat, cal esmentar que juntament amb un antic company del col·legi dels teatins, Vicenç Furió, fabricaren ploms eclesiàstics mallorquins per a Josep Colomines devers l'any 1949, a partir d'uns motlles de ploms que li deixaren determinades parròquies mallorquines (Boada i Orell, 2009).

Treballà a GESA i quan s'iniciaren les tasques de preservació de materials documentals, tecnològics i audiovisuals als soterranis de l'edifici de Gesa de l'arquitecte Josep Ferragut, la sensibilitat històrica d'Andreu Muntaner va ser cabdal (Marín Gelabert, 2020).

Tot seguit hem volgut presentar una sèrie d'apartats que tenen que veure amb les vivències de Muntaner, àmbits en els quals ha destacat i que en la majoria d'ocasions són coetanis uns dels altres. Gairebé al final de l'article hi ha una relació de les publicacions realitzades per Andreu Muntaner, ja sigui tot sol o en col·laboració.

La geologia i la hidrogeologia

Els seus primers treballs els va realitzar a la península de la mà del seu oncle Bartomeu Darder i del seu cosí Josep Darder (Palma XXI). Després va ingressar a GESA, on va realitzar els seus primers estudis de sondejos i diferents treballs geològics a les Balears. Es va integrar de ple en els treballs de construcció dels embassaments de Cúber i del Gorg Blau en l'any 1956, on va fer les fotos aèries i el seguiment de la construcció (Redacció Portal, Palma XXI).

De la seva tasca científica, cal destacar la seva dedicació com a ajudant honorari del CSIC (1962-1968) i el reconeixement pel MOPU que el va nomenar vocal accidental del Servicio Geológico mentre es portaven a terme el mapes geològics de les Balears (Redacció, 1995).

És ben coneguda la seva tasca en l'estudi científic i aplicat de la Geologia i la Hidrogeologia, matèries en les quals molts dels actuals professionals han après molt i bé. Muntaner ha actuat sempre com un mestre de l'antiga escola, més per la paraula que per l'escriptura (Redacció, 1995). Quan encara no es parlava d'intrusió salina, Andreu Muntaner juntament amb els seus coetanis ja l'havien identificat en la dècada dels 50 (Redacció Portal).

També va col·laborar des del principi amb la comissió creada per Ordre Ministerial, amb el *Servicio Geológico de Obras Públicas* i amb el *Servicio Hidráulico de Baleares*. La seva vàlua i coneixements geològics varen ser reconeguts quan es va nomenar com a vocal accidental de la Comisión de Asesoría Geológica, que va redactar el primer informe a l'any 1961. Va facilitar un munt de dades relacionades amb sondejos de particulars, així com característiques geològiques dels pous. També va facilitar aixecaments geològics de les

zones d'estudi i va acompanyar tantes vegades com va ser necessari al camp, quan es va sol·licitar la seva ajuda. Els testimonis dels sondejos varen ser classificats majoritàriament per Andreu Muntaner (García-Yagüe, 1968).

De 1973 fins el 2004 va col·laborar amb el geòleg Gregori Jaume amb estudis geològics de caire tècnic i què són motiu d'un capítol d'aquesta monografia (veure Jaume Nadal, 2021). Així Muntaner (1980) participa en el volum sobre l'estudi ecològic de s'Albufera de Mallorca (Barceló i Mayol, 1980) amb un capítol sobre geologia de la zona. Recordar que aquest espai natural, fou declarat Parc Natural el 1988, el primer de les Balears, i que aquest seria un estudi semblant a un Pla d'Ordenació de Recursos Naturals (PORN), tot i que la figura s'establí amb la llei de protecció d'espais naturals, 4/89.

Platges fòssils del Quaternari

Andreu Muntaner, quan el 1947 feia el servei militar, va visitar la zona militar compresa entre cala Gamba i son Mosson, i va descobrir els jaciments de cala Pudent i Es Carnatge (Galiana Veiret, 2015).

Pocs anys després, a l'any 1950 publica el seu primer article en col·laboració, d'un jaciment a cala Gamba (Cuerda i Muntaner, 1950). De 1951 fins 1953 escriu un quants d'articles amb en Joan Cuerda sobre platges quaternàries. El 1955, Andreu Muntaner escriu dos articles, on a un d'ells hi figuren talls de estratigràfics de Paguera i Camp de Mar. Dos anys després, el 1957, Muntaner participa en el quadernet de la sortida de camp de l'INQUA (Colom *et al.*, 1957) i amb un article al Bolletí de la SHNB sobre l'estratigrafia del dipòsits del Pleistocè de la badia de Palma (Muntaner 1957). A Vicens i Pons (2021) hi ha un recull dels treballs realitzats per en Muntaner.

Coves i paleontologia del Quaternari

Josep Maria Palau, pioner de l'entomologia i de la biospeleologia balear, i un dels fundadors de l'Equip Mallorquí d'Espeleologia (EME), va publicar una breu nota donant a conèixer els estudis i treballs què havia realitzat i què pretenia fer el grup EME, i que es centraven en la porció E de la serra de na Burguesa. En ella, comunica que havien realitzat les topografies de les següents cavitats: cova des Coll des Vent, coves des Coals, cova de sa Figuera, cova de sa Campana, cova d'en Moret i coves del Pilar. L'EME volia completar el treball d'aquesta zona amb l'estudi de més cavitats i aportar observacions geològiques, biològiques i meteorològiques per després donar-ho a conèixer (Palau, 1956). Durant el primer semestre de 1957, en J. M. Palau fa una conferència sobre biospeleologia al Col·legi Oficial de Farmacèutics de les Illes Balears, titulada Espeleologia y biospeleologia, i en aquesta fa referència a que en Muntaner tenia un especial interès per la part geològica i paleontològica de les coves. De fet, es va poder consultar l'arxiu del grup EME i en Muntaner va visitar de gener de 1955 a desembre de 1956, la cova de son Mayol, la cova des Coll des Vent, la cova de sa Campana, la cova de sa Figuera, cova des Coals, cova d'en Moret, cova des Cavall i cova des Gall (Vicens i Pla 2001; Ginard *et al.*, 2006). Probablement va visitar també les coves del Pilar, emperò no es va trobar la documentació d'aquesta cova a l'arxiu. Anys abans, Muntaner ja havia visitat alguna cova, així consta a Palau (1955) on per motius de recerques biospeleològiques per part de J. M. Palau, aquest

va anar a la cova d'en Boixa a Felanitx amb companya del seu pare, en Pere Palau i de n'Andreu Muntaner, el febrer de 1948.

També podem trobar al seu arxiu personal fotografies que delaten la recerca de restes mastològics a coves mallorquines; és el cas del Bufador de Son Berenguer a Santa Maria, el 1953 (Fig. 3) i la cova de son Bauzà el 1966 (Fig. 4). D'aquesta darrera cova, Ballman i Adrover (1970) comenten que tots els mallorquins aficionats a la paleontologia, entre els quals hi ha Muntaner, tenen blocs amb restes de *Hypnomys morpheus* i *Nesiotites hidalgo* procedents d'aquest indret.

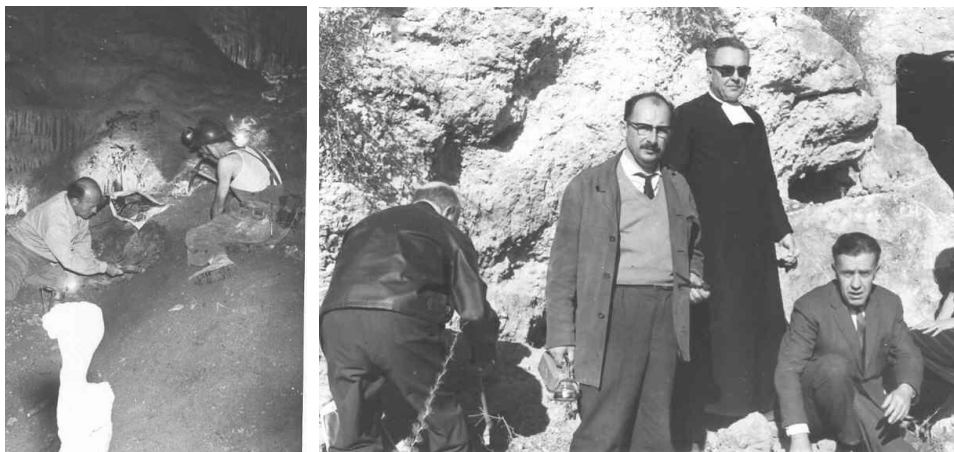

Fig. 3. Esquerra. Bufador de Son Berenguer a Santa Maria, el 1953. A l'esquerra Joan Cuerda i a la dreta Andreu Muntaner, recollint materials mastològics (Arxiu A. Muntaner).

Fig. 3. *Left. Bufador de Son Berenguer in Santa Maria, in 1953. On the left Joan Cuerda and on the right Andreu Muntaner, collecting mastological materials (A. Muntaner Archive).*

Fig. 4. Dreta. D'esquerra a dreta, Joan Cuerda, Andreu Muntaner, Rafel Adrover i Miquel Crusafont, a la cova de son Bauzà, any 1966 (Arxiu A. Muntaner).

Fig. 4. *Right. From left to right, Joan Cuerda, Andreu Muntaner, Rafel Adrover and Miquel Crusafont, at Cova de son Bauzà, in 1966 (Archive A. Muntaner).*

El nom de Muntaner, acompanyat d'altres investigadors de la fauna pre-humana de les Balears, com són Joan Cuerda, Rafel Adrover, Basilio Ángel, Joan Bauzà, William Waldren i John S. Kopper, que encara que no fossin espeleòlegs en el sentit estricte de la paraula, feren estudis dins coves on recolliren material mastològic o malacològic per estudiar-lo, així apareixen a un article històric sobre les exploracions espeleològiques a les Illes Balears a Ginard *et al.* (2011).

Respecte al Bufador de Son Berenguer, podem llegir una interessant notícia al Bolletí núm. 1 de la SHNB de l'any 1955, on es comenta que Muntaner i Cuerda varen tenir coneixement que espeleòlegs catalans del Grup d'Exploracions Subterrànies (GES) havien visitat el Bufador de Son Berenguer, per la qual cosa varen visitar aquesta cavitat i varen trobar un jaciment de *Myotragus balearicus* i de caragols terrestres, ja excavat en part pels expedicionaris del GES. En vista dels resultats positius de la primera visita, se'n varen efectuar més acompanyats amb el propietari de la finca i amb el consoci de la SHNB, T.

Otero, amb qui en Muntaner va treure fotos del jaciment (Redacció, 1955). També aquest jaciment va ser visitat a principis de gener de 1966 per en Muntaner, en Cuerda, el germà Basilio, en Rafel Adrover amb la companyia de Miquel Crusafont (Gasull i Adrover, 1966).

El 6 de juliol de 1965 es va fer a Deià un Simposium sobre *Myotragus*. Per una banda hi havia William H. Waldren i William Graves que havien excavat la cova de Muleta i havien obtingut molt de material ossi de l'endemisme gimnèsic, i per altra banda tot una sèrie d'investigadors i naturalistes de la SHNB, entre ells Guillem Colom, Juan Cuerda, Rafel Adrover, Basilio Angel i Andreu Muntaner que havien realitzat investigacions sobre el tema. El president del Simpòsium va ser el catedràtic de paleontologia de la Universitat de Barcelona i director de l'Institut Provincial de Paleontologia de Sabadell, el Dr. Miquel Crusafont.

Al Simpòsium hi varen assistir investigadors nacionals i estrangers i en acabar la sessió de comunicacions, varen poder observar el material dipositat al recent creat Museu Arqueològic de Deià (Redacció 1966). La SHNB va publicar les comunicacions presentades a tal esdeveniment al Bolletí núm. 12 de l'any 1966. Muntaner va presentar una comunicació on explica els tipus de jaciment on s'ha trobat *Myotragus*, com són els al·luvions, els dipòsits dins coves i les eolianites, per donar pas a la enumeració del jaciments de Mallorca i Menorca coneguts fins a les hores (Muntaner, 1966).

La col·lecció naturalística

Col·lecció majoritàriament paleontològica, on hi ha fòssils del Quaternari (Fig. 5), Terciari i Secundari mallorquí. Els mol·luscs del Quaternari marí són nombrosos i alguns d'ells procedeixen de jaciments hores d'ara inexistents. També hi ha mol·luscs i altres tàxons del Pliocè, dents de peixos del Miocè i ammonits del Secundari.

Fig. 5. Fòssils del Pleistocè superior de Cala Gamba. Col·lecció Andreu Muntaner-SHNB.
Fig. 5. Upper Pleistocene fossils of Cala Gamba. Andreu Muntaner-SHNB Collection.

Aquesta col·lecció històrica ens trasllada a la Mallorca pre-turística i a les vivències d'Andreu Muntaner, és per això que mereix un capítol a part (veure en aquesta monografia Vicens i Pons, 2021).

La Societat d'Història Natural de les Balears

Muntaner ha esdevingut un pilar fonamental de la SHNB. A la pàgina 1 del primer fascicle que va publicar la Societat, amb data de 20 de febrer de 1951, aquest com a secció de Balears del Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural, ja surt el nom d'Andreu Muntaner, agraint la seva col·laboració per ser fonamental per la formació i progrés de la Societat (Redacció 1951). A la reunió del 3 de febrer de 1952 es deixa constància de que Andreu Muntaner serà el Director del Museu de la Societat. (Redacció 1952a). El mateix any, el museu es dividiria en dues seccions, la de geologia i la de zoologia, i Muntaner es fa càrrec de la primera. La botànica estava atesa per el Col·legi de Farmacèutics (Redacció 1952b)

A l'any 1954, Andreu Muntaner va ser cofundador de la Societat d'Història Natural de les Balears, així consta a l'acta de fundació d'aquesta el 2 de setembre de 1954, on va ser elegit vocal 1r, sota la presidència de Joan Bauzà. El 6 de novembre les reunions ja es fan a l'Estudi General Lul·lià, emperò abans es feien a la seu del Col·legi de Farmacèutics de les Illes Balears, amb un espai cedit a la Societat, donat el seu lligam amb distints socis apotecaris com Llorenç Garcias Font, Pere Palau,....

Segons la circular núm. 3 de la SHNB on apareix una biografia d'Andreu Muntaner, a la primera junta oficial de la Societat, n'Andreu Muntaner va ocupar la vocalia de publicacions, des d'on aconseguí el Bolletí modern, que composaven, lletra a lletra, amb en Pere Serra (aleshores, el règim franquista imposava que qualsevol publicació fos dirigida per un periodista) (Redacció 1995). A una altra publicació, consta que n'Andreu Muntaner va formar part de la junta de publicacions del Bolletí, el tercer any d'existència oficial de la Societat, el 1956 (Vicens *et al.*, 2018).

Li hem d'agrair que la Societat sigui laica, ja que el 1954, el Pare Cañigueral va proposar domiciliar la Societat a Montision, proposta a la qual Andreu Muntaner va objectar el caràcter de clausura que tenia el convent dels Jesuïtes, problema insalvable, ja que la Societat tenia alguns membres de sexe femení, de manera que la seu elegida va ser finalment el Col·legi d'Apotecaris, abans de passar a l'Estudi General Lul·lià, gràcies a l'oferta d'altres socis (Palau, Garcies Font, etc.) (Redacció, 1995).

El primer any oficial de la Societat es va fer soci d'honor a Paul Fallot, eminent geòleg, on la seva tesi versa sobre la Serra de Tramuntana. A l'any següent, es varen nomenar com a socis d'honor a Guillem Colom i a Francesc Español.

Aquests primers anys de la Societat es va fer molta de feina per aconseguir socis, molts d'ells coneguts dins el camp de les ciències naturals o de les lletres, com pugui ser en Francesc de Borja Moll.

El 14 d'abril de 1954 la Societat va participar amb l'exposició de Ciències Naturals a Palma, i el 7 de maig de 1955 en la II Exposició de Ciències Naturals a Sóller.

A finals de 1955 hi ha la possibilitat de la creació d'un Museu Municipal d'Història Natural al Castell de Bellver, on la Societat podia aportar exemplars museístics i coneixements científics, emperò la proposta no va fructificar.

A l'any 1957, el V congrés de l'INQUA es va fer a Espanya, concretament a Barcelona i a Madrid, i amb excursions a distints indrets de la geografia peninsular i de les illes. Així hi va haver una excursió a Mallorca, on Andreu Muntaner (Fig. 6) hi va participar activament (Redacció, 1959; Vicens i Pons, 2020). El 2 de febrer de 1957 s'acorda el nomenament d'una comissió integrada per Miquel Oliver Massutí, Guillem Colom, Joan Bauzà, Andreu Muntaner i Joan Cuerda, per si l'organització de l'INQUA demanàs ajuda a la Societat. El 4 de maig a la reunió de la junta directiva se comunica la visita a l'Illa de Mallorca de Francisco Hernández Pacheco i de Lluís Solé Sabarís, en vistes del Congrés de l'INQUA. La Societat col·laborarà amb la publicació del Bolletí núm. 3, un Monogràfic del Quaternari, que sortirà abans del Congrés, i amb una exposició del Quaternari de les nostres Illes, realitzada per Andreu Muntaner i Joan Cuerda a l'Estudi General.

Fig. 6. A l'esquerra de la fotografia en Joan Cuerda, que vesteix amb americana i n'Andreu Muntaner en es Carnatge. V Congrés de l'INQUA, 11 de setembre de 1957. Arxiu Andreu Muntaner.

Fig. 6. On the left of the photograph is Joan Cuerda, who is dressed in an Americana and Andreu Muntaner in es Carnatge. V INQUA Congress, September 11, 1957. Andreu Muntaner Archive.

Un jove Jost Wiedmann va venir a Mallorca per maig de 1957 a fer recerca d'ammonits del Cretàcic inferior. Va conèixer a Muntaner, així com altres socis de la SHNB i va poder utilitzar fòssils de les col·leccions particulars per a publicar al Bolletí dos articles. Amb Muntaner va fer excursions i com diu aquest paleontòleg al primer dels seus articles publicats al Bolletí (Wiedmann, 1962), agraeix els consells i el coneixements que va compartir del Cretàcic de Mallorca amb ell. En aquest article, amb un Wiedmann que havia finalitzat la tesi el 1960 a Eberhard Karls Universität Tübingen (Gräfe, 2020), dedicà dues espècies d'ammonits a Andreu Muntaner, *Eograudiceras muntaneri* i *Jauberticeras muntaneri* de l'Albià de son Suredetta i de son Vida (ambdós de Palma) respectivament, i recollits per Andreu Muntaner. També el malacòleg Lluís Gasull li va dedicar una subespècie de *Xerocrassa*, *X. frater muntaneri* (Gasull, 1963).

Els primer anys d'existència de la Societat n'Andreu va participar molt activament des de les juntes directives, però encara que sempre ha mantingut contacte estret amb les diferents juntes, s'havia mantingut allunyat de la junta per considerar que aquest era el temps que els universitaris havien de prendre el relleu d'aquella primera generació de la Societat (Redacció, 1995).

El 20 de desembre de 1993, la junta de la Societat va decidir proposar a l'Assemblea General de febrer de 1994 el nomenament d'Andreu Muntaner com a President d'Honor, la qual cosa va ser acceptada per unanimitat (Redacció, 1995). Els motius, s'han anat comentant al llarg de l'article, emperò destaca la seva estima cap a la SHNB, cosa que mai ha amagat i que sempre ha proclamat. El 3 de febrer de 1994, va rebre un emotiu homenatge per part de la Societat, amb motiu del 50 aniversari de la seva constitució, que es va fer a tots els socis pioners d'aquesta entitat (Fig. 7).

Fig. 7. Antonio Rodríguez Perea, President de la SHNB des de 1988 fins 1990, en un acte celebrat a Sa Nostra del carrer Concepció (Palma), on es retia homenatge als pioners de la Societat. Andreu Muntaner va recollir un petit obsequi (Arxiu SHNB).

Fig. 7. Antonio Rodríguez Perea, President of the SHNB from 1988 to 1990, at a ceremony held in Sa Nostra on Carrer Concepció (Palma), where tribute was paid to the Society's pioneers. Andreu Muntaner collected a small gift (Arxiu SHNB).

Amb dates posteriors, Andreu va rebre un emotiu homenatge de la Societat, el dia de l'Assemblea General del 2010 (Fig. 8), per ser un model de naturalista per a la Societat i per la seva col·laboració en pro de la Societat des de la seva fundació (Redacció 2011). El

secretari, Damià Vicens, va llegir unes paraules escrites per na Mar Cuerda, que reproduïm més endavant (Annex 1).

Fig. 8. Homenatge a n'Andreu Muntaner que li va retre la Societat el dia de l'Assemblea General del 2010 (28-05-2010) a la seu de la Societat. Al centre n'Andreu Muntaner; a l'esquerra el Vicepresident de la Societat, en Lluís Moragues; i a la dreta el President de la Societat, n'Antoni Grau (Foto D. Vicens).

Fig. 8. Tribute to Andreu Muntaner paid by the Society on the day of the 2010 General Assembly (28-05-2010) at the Society's headquarters. In the center is Andreu Muntaner; on the left, the Vice-President of the Society, Lluís Moragues; and on the right the President of the Society, Antoni Grau (Photo D. Vicens).

La zona d'es Carnatge és una de les àrees més estudiades pels quaternaristes. Primer per la seva proximitat a Palma, el seu fàcil accés, i la popularització que varen tenir els treballs de Cuerda i Muntaner, i la visita de l'INQUA de 1956, ha fet d'aquesta zona un punt d'elevat interès geològic. Actualment és molt freqüentada doncs compte amb un passeig peatonal litoral de connecta cala Gamba amb cala Estància. Aquest jaciment, junt amb el de cala Pudent, serien els més coneguts de les Illes Balears, i segurament foren un impuls per al coneixement de les activitats científiques de la Societat en els inicis de la seva

fundació (Vicens i Pons, 2017). Citat inicialment per Cuerda i Muntaner (1952). Muntaner (1957) el denominen *Campo de Tiro*. *Loc. b.* a l'igual que Colom *et al.* (1957). Dibuixen quatre nivells, a on, el més antic es correspondria amb una duna fòssil de Riss.

Dit això, el 2002 es construïa el passeig des Carnatge (Palma), i amb motiu de les obres, Andreu Muntaner amb companyia de més socis de la Societat el visitaren. Dies després, gràcies a aquesta acció de la Societat (i d'aquests socis de la Societat), es varen aturar les obres i es va modificar el traçat que anava a destrossar cala Pudent (Figs. 9 a i 12).

Fig. 9. Visita de membres de la SHNB a es Carnatge amb motiu de les obres que es varen fer per al passeig promocionat pel Ministre de Medi Ambient del Govern d'Espanya, Jaume Matas, l'any 2002. Hi havia el president de la Societat, el geòleg Lluís Moragues, els dos presidents d'honor, el micropaleontòleg Dr. Guillem Mateu i el quaternarista Andreu Muntaner, el vocal i ex-president el paleontòleg Dr. Josep Antoni Alcover, l'ex-president i biòleg Dr. Antoni Martínez, l'ornitòleg i biòlrg Joan Mayol i el secretari Damià Vicens. En primer terme, a l'esquerra Andreu Muntaner i a la dreta Guillem Mateu; Joan Mayol està pujat a un munt procedent de les obres, fent una foto (Foto D. Vicens).

Fig. 9. Visit of SHNB members to es Carnatge on the occasion of the works carried out for the promenade promoted by the Minister of the Environment of the Spanish Government, Jaume Matas, in 2002. There was the president of the Society, the geologist Lluís Moragues, the two honorary presidents, the micropaleontologist Dr. Guillem Mateu and the quaternaryist Andreu Muntaner, the vocalist and ex-president the paleontologist Dr. Josep Antoni Alcover, former president and biologist Dr. Antoni Martínez, the ornithologist and biologist Joan Mayol and the secretary Damià Vicens. In the foreground, on the left Andreu Muntaner and on the right Guillem Mateu; Joan Mayol is climbing a lot from the works, taking a photo (Photo D. Vicens).

Fig. 10. Les obres danyaren el jaciment. La síquia va afectar la platja pleistocena de cala Pudent. Posteriorment la taparen i canviaren el traçat del passeig. Cala Pudent es troba al marge superior esquerre de la imatge (Foto D. Vicens).

Fig. 10. The works damaged the site. The ditch affected the Pleistocene beach of Cala Pudent. They later covered it and changed the layout of the promenade. Cala Pudent is located in the upper left margin of the image (Photo D. Vicens).

Fig. 11. Es pot observar per on havia de passar el passeig. La síquia arribava fins les barreres. Després es varen aturar les obres en aquest indret i es va rectificar el traçat en tot el tram de cala Pudent. Foto feta de cala Pudent cap on es va fer la foto de la Fig. 9 (Foto D. Vicens).

Fig. 11. You can see where the walk was supposed to go. The ditch reached the barriers. Then the works were stopped in this place and the route was rectified in the whole section of Cala Pudent. Photo taken from Cala Pudent towards where the photo in Fig. 9 was taken (Photo D. Vicens).

Fig. 12. Guillem Mateu i Andreu Muntaner en es Carnatge discutint sobre les obres i el traçat del passeig del ministre Matas (Foto D. Vicens).

Fig. 12. Guillem Mateu and Andreu Muntaner in es Carnatge discussing the works and the layout of the promenade of Minister Matas (Photo D. Vicens).

La fotografia

Una altra faceta d'Andreu Muntaner és la fotografia i les imatges antigues de Mallorca. El seu oncle Toni Porcell, ja feia fotografies a la primera meitat del segle XX, i aquest llegat va acabar en mans d'Andreu Muntaner. Durant tota la seva vida ha col·leccionat imatges de Mallorca, i s'ha nodrit de fotos que li han donat o que ha anat comprant a fires o altres indrets.

La seva col·lecció és un element de consulta fonamental per conèixer l'evolució de Mallorca, entre 1856 i els anys seixanta del segle XX. La col·lecció consta de postals i fotografies i estan ordenades amb quatre grups i són fotografies de Palma, de pobles, fotos estereoscòpiques i negatius i positius de vidre. A més la col·lecció consta de màquines fotogràfiques i projectors d'imatge (Palma XXI).

El coneixement de n'Andreu sobre els materials fotogràfics, les màquines i sobre personatges importants de la història de la fotografia mallorquina com Pep Truyols, Vila o Rul·lan, li ha permès tenir una visió privilegiada respecte de l'evolució de la fotografia al segle XX i mostrar una certa preocupació davant l'ús indiscriminat de la fotografia digital (Rodas, 2019).

Va participar a una exposició de postals de Binissalem a les festes des Vermar del 2010.

El 2017 n'Andreu va participar a una exposició fotogràfica al Museu Krekovic (Palma), que a la vegada era un homenatge cap a la seva persona (Fig. 13). L'exposició va ser organitzada pel Consell de Mallorca, l'Arxiu del So i de la Imatge de Mallorca (Consell de

Mallorca) i Palma XXI. També, Andreu Muntaner, és soci d'honor d'aquesta darrera associació.

Documentals

El 2012 es presenta al Butlletí del Portal de l'aigua de les Illes (Redacció 2012), una videoentrevista amb Andreu Muntaner. Parla del seu primer contacte amb la geologia i les aigües subterrànies, les primeres màquines de sondejos, dels embassaments del gorg Blau i Cúber, de l'aqüífer de s'Extremera i de la intrusió salina del pla de Palma i de sa Pobla. Al finalitzar el vídeo, es veuen un segons de la conferència que va fer Muntaner a la SHNB, organitzat per l'AGEIB (Lmental Sostenibilitat i Futur 2012).

El 18 de novembre de 2017, sortí a les notícies d'IB3 amb motiu de la inauguració de l'exposició fotogràfica al Museu Krekovic (Palma). La notícia és presentada per Anna Murillo (Murillo, 2017). També hi ha una peça documental projectada a l'exposició "Un recorregut fotogràfic per la façana marítima de Palma. Homentage a Andreu Muntaner i Darder" realitzat per Jordi Pol (2017).

El 4 d'abril de 2019 es va estrenar un documental sobre Andreu Muntaner a la sala Augusta de Palma. La cinta produïda per La Perifèrica i titulada Andreu Muntaner Darder. De fòssils i fotografies, ha estat dirigida per Albert Herranz i Angel García. El documental està ambientat en quatre llocs diferents, emperò relacionats amb n'Andreu. El far de Portopí, on va cursar els seus primers estudis; el barri palmès de Santa Catalina, on hi ha viscut molts d'anys; la base d'hidroavions del Port de Pollença, on va fer el servei militar; i es Carnatge, al litoral de Palma, on va realitzar estudis estratigràfics del Pleistocè. Mesos després de l'estrena, es va poder veure a IB3, en concret el 20 de novembre i hores d'ara es pot veure a la carta.

La notícia de l'estrena del documental es va fer ressò al Diario de Mallorca (Rodas 2019), emperò al diari digital hi ha un vídeo de pocs minuts fet per Guillem Bosch (2019) on en Muntaner explica com ha aconseguit les càmeres fotogràfiques i també parla de les primeres fotografies de les coves del Drac, fetes per Moragues.

Recentment, també apareix al documental Dorothea i el *Myotragus*, inaugurat l'1 de setembre de 2020 al CineCiutat de Palma, una producció de MOM Works i IB3 dirigida per Marta Hierro i Núria Abad, essent l'únic entrevistat que parla dels inicis de la Societat i del desconeixement que Dorothea Bate (1878-1951) fos viva quan es va funda la SHNB, i que si ho haguéssim sabut ens haguéssim posat en contacte amb ella. Ara bé, segons la nostre opinió, s'ha de tenir en compte que la postguerra civil a Espanya va durar bastant i després també se va unir la postguerra de la 2a guerra mundial, i el comunicar-se no era tan fàcil com ara. Sempre els investigadors i naturalistes de la Societat recordaren la paleontòloga Dorothea Bate al parlar de vertebrats del Quaternari de les Gimnèsies. Basta recordar aquella, segurament primera excursió oficial, el 1948 a les coves de so n'Apats (coves de Campanet), per conèixer les restes de *Myotragus balearicus*.

Les Coves de Campanet, que han rebut distints noms com Coves de so na Pacs (o de so n'Apats), se troben a la vall de Sant Miquel. Compten amb una superfície d'uns 3.200 m², un recorregut d'uns 400 m i una profunditat màxima de 50 m. És la cavitat turística més important de la Serra de Tramuntana. Les coves de Campanet són les que s'han incorporat en data més recent al turisme de masses a Mallorca. El seu descobriment fou casual quan el

15 de juny de 1945, es realitzaven uns prospeccions a la recerca d'aigua. Posteriorment, fou condicionada per a la seva visita i foren ofertes al públic el 1948 (Vives, 1996).

Fig. 13. Imatge de la inauguració de l'exposició-homenatge a Andreu Muntaner "Un recorregut fotogràfic per la façana marítima de Palma (c.1860-1960)", organitzada per l'ASIM, el Museu Krekovic i Palma XXI (18/10/2017). De dreta a esquerra: Maria del Mar Gaita (Museu Krekovic), Dolores Ladària (Palma XXI), Francesc X. Bonnín (ASIM), Rafel M. Creus (director insular de Cultura), Andreu Muntaner i Darder, Francesc Miralles (conseller de Cultura, Patrimoni i Esports), Andreu Muntaner Sans i Jaume Gual (Palma XXI). Fotografia extreta de Palma XXI.

Fig. 13. Image of the inauguration of the exhibition-homage to Andreu Muntaner "A photographic tour of the seafront of Palma (c.1860-1960)", organized by the ASIM, the Krekovic Museum and Palma XXI (18 / 10/2017). From right to left: Maria del Mar Gaita (Krekovic Museum), Dolores Ladària (Palma XXI), Francesc X. Bonnín (ASIM), Rafel M. Creus (insular director of Culture), Andreu Muntaner i Darder, Francesc Miralles (director of Culture, Heritage and Sports), Andreu Muntaner Sans and Jaume Gual (Palma XXI). Photograph taken in Palma XXI.

Durant els treballs de desobstrucció de l'orifici natural d'accés es va trobar un important jaciment paleontològic del Pleistocè superior que aportà abundants restes òssies del bòvid endèmic de les Gimnèsies *Myotragus balearicus*, extint segons les darreres datacions entre uns 3640 i 2135 anys abans de Crist (Lalueza-Fox *et al.*, 2002). El primer treball sobre aquesta notícia paleontològica el realitzà el pare Eugenio Saz, de l'Institut Químic de Sarrià, qui visità les coves entre el 14 i 18 de juliol de 1945. Saz havia llegit un article de

Fig. 14. Excursió del membres d'una embrionària Societat d'Història Natural de les Balears (SHNB) a l'exterior de les coves de Campanet (1948). Arxiu Andreu Muntaner.

Fig. 14. Excursion of the members of an embryonic Society of Natural History of the Balearics (SHNB) outside the caves of Campanet (1948). Andreu Muntaner Archive.

Guillem Colom publicat en “La Nostra Terra” sobre les troballes de miss Dorothea Bate, la descriptora de *Myotragus balearicus* i gràcies a això va determinar els ossos (Colom, 1935; Saz, 1946). Poc després també fou organitzada una visitada amb el professor Josep Francesc Villalta, el paleontòleg mallorquí Joan Bauzà i Guillem Colom (Villalta i Crusafont, 1946). S’ha de comentar que fins al moment només s’havien trobat restes de *Myotragus* en coves properes al litoral, d’aquí la importància d’aquesta troballa i el depòsit era molt important, d’uns 1,4 m de potència. Poc després de la seva descoberta un equip d’espeleòlegs catalans de la Universitat de Barcelona, acompanyats per Guillem Colom, exploraren la cavitat i realitzaren la seva primera topografia (Llopis-Lladó i Thomàs-Casajuana, 1948).

Les coves de Campanet han estat punt de trobada de naturalistes de les Balears, estudiosos de distintes disciplines. Prova d’això que una de les primeres excursions, sinó la primera, d’una les associacions científiques més antiga d’aquesta comunitat, la Societat d’Història Natural de les Balears, fou a les coves de Campanet el 1948 (Cañigüeral, 1949; Pons i Vicens, 2006) poc després de la seva inauguració aquell mateix any. Els seus associats o personatges de fora de Mallorca foren acompanyats a visitar aquesta cavitat en distintes ocasions, no només per la seva bellesa, sinó pel seu gran interès científic. El pare jesuïta Joan Cañigüeral, l’entomòleg i biospeleòleg Josep Maria Palau, el bon coneixedor

de la hidrogeologia de Mallorca Andreu Muntaner i molts altres visitaren les coves (Figs 14 i 15). Tal com indica Cañigueral (1949), “els assistents varen quedar molt satisfets de la visita i, cada un, segons la seva especialitat, feren encertades observacions” (Pons *et al.*, 2015).

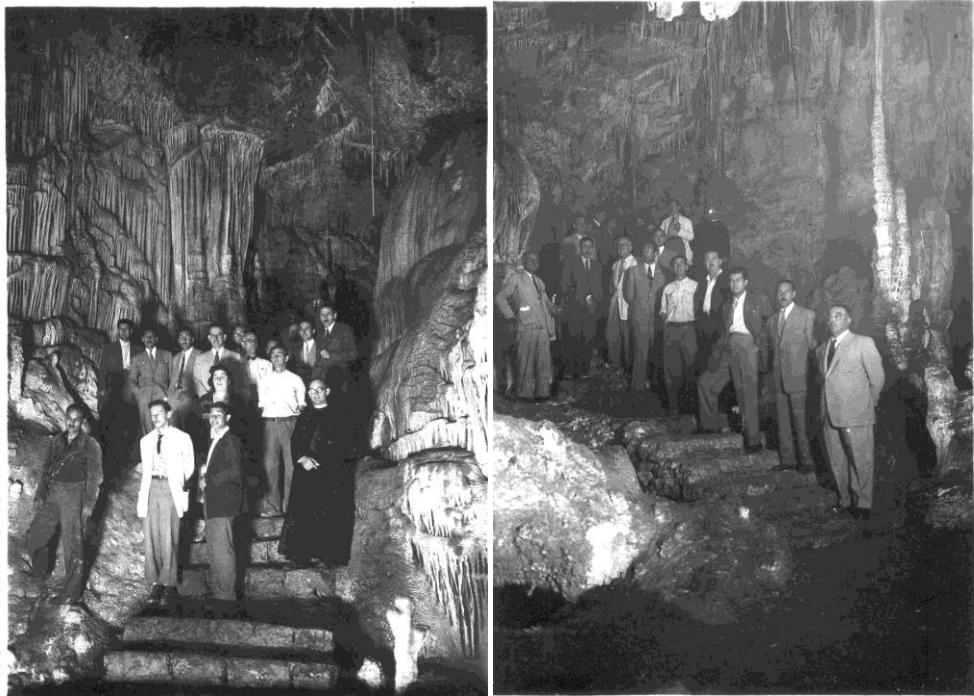

Fig. 15. Dues imatges de l'excursió de la Societat d'Història Natural de les Balears (SHNB) a l'interior de les coves de Campanet (1948) Imatge també publicada per Cañigueral (1949). Arxiu Andreu Muntaner.

Fig. 15. Two photographs of the Excursion of the Society of Natural History of the Balearics (SHNB) inside the caves of Campanet (1948) Image also published by Cañigueral (1949). Andreu Muntaner Archive.

Andreu Muntaner i la vida social a la Societat d'Història Natural de les Balears

Andreu Muntaner ha estat durant molts d'anys un autèntic pal de paller, present en la vida social de la Societat, present en conferències i assemblees anuals. Un contertulià més en aquests moments d'encotre en el local de la Societat, ara tan desitjats en moments de COVID-19. Vet aquí algunes imatges d'Andreu Muntaner amb el malacòleg Maximino Forés (Fig. 16); amb el paelontòleg Dr. Salvador Moyà-Solà que feu una conferència el dia de l'assemblea general (Fig. 17); amb el carstòleg Dr. Àngel Ginés que li feia entrega de la monografia de la Societat número 18 (Fig. 18); i del dia de l'assemblea general el 2019 amb amics i membres de la junta directiva (Fig. 19).

Fig. 16. Esquerra. Andreu Muntaner parlant amb el malacòleg Maximino Forés, a la Societat, el 4 de maig de 2008, el dia de l'Assemblea General (Foto D. Vicens).

Fig. 16. Left. Andreu Muntaner talking to the malacologist Maximino Forés, in the Society, on May 4, 2008, the day of the General Assembly (Photo D. Vicens).

Fig. 17. Dreta. Andreu Muntaner parlant amb el paleontòleg Salvador Moyà, a la Societat, el 27 de maig de 2011, el dia de l'Assemblea General (Foto D. Vicens).

Fig. 17. Right. Andreu Muntaner talking to paleontologist Salvador Moyà at the Society on May 27, 2011, the day of the General Assembly (Photo D. Vicens).

Fig. 18. Andreu Muntaner parlant amb el carstòleg Angel Ginés, a la Societat, el 15 de juny de 2012, el dia de l'Assemblea General (Foto D. Vicens).

Fig. 18. Andreu Muntaner talking to the karstologist Angel Ginés, at the Society, on June 15, 2012, the day of the General Assembly (Photo D. Vicens).

Fig. 19. Fotografia feta el dia de l'Assemblea General del 2019, el 10 de maig de 2019. D'esquerra a dreta: Guillem X. Pons, Martín Llobera, Andreu Muntaner, Antoni Grau, Damià Vicens, Laura del Valle, Miguel McMinn, Agustina Janés, Gabriel Sevilla i Maria Vidal (Foto Joan Mayol).

Fig. 19. Photograph taken on the day of the 2019 General Assembly, May 10, 2019. From left to right: Guillem X. Pons, Martín Llobera, Andreu Muntaner, Antoni Grau, Damià Vicens, Laura del Valle, Miguel McMinn, Agustina Genés, Gabriel Sevilla and Maria Vidal (Photo Joan Mayol).

Agraïments

El nostre més sincer agraïment a Antelm Ginard, membre de la junta directiva de la Societat d'Història Natural de les Balears i bon coneixedor de la figura d'Andreu Muntaner, per la lectura crítica del manuscrit i l'aportació dels seus suggeriments.

Aquest treball és una contribució del projecte: *Overtourism in Spanish Coastal Destinations. Tourism Degrowth Strategies* (RTI2018-094844-B-C31) finançat per: FEDER/Ministerio de Ciencia e Innovación – Agencia Estatal de Investigación.

Bibliografia d'Andreu Muntaner Darder per ordre cronològic

- Cuerda, J. i Muntaner, A. 1950. Nota sobre un nuevo yacimiento hallado en Palma de Mallorca como perteneciente al Plioceno. *Bol. Real. Soc. Esp. Hist. Nat.*, 48, 1: 541-543.
- Cuerda, J. i Muntaner, A. 1951. Visita a un nuevo yacimiento cuaternario. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 4 (fasc. 1, desembre).
- Muntaner, A. 1952. Notas geológicas sobre la bahía de Palma. Región Occidental. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*. (maig-juny).

- Cuerda, J. i Muntaner, A. 1952. Nota sobre las playas cuaternarias con Strombus del Levante de la Bahía de Palma. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 1-8 (juliol-setembre).
- Cuerda, J. i Muntaner, A. 1953. Contribución al estudio de las terrazas marinas cuaternarias de Mallorca. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 13-15 (fasc. 1).
- Muntaner, A. 1954. Nota sobre los aluviones de Palma de Mallorca. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 36-48.
- Muntaner, A. 1955a. Playas tirrenienses y dunas fósiles del litoral de Paguera a Camp de Mar (Isla de Mallorca). *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 1: 49-58.
- Muntaner, A. 1955b. Nota preliminar sobre nuevas localidades de Cuaternario en la Isla de Mallorca. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 1: 84-86.
- Muntaner, A. 1956. Nota sobre un fémur de *Myotragus balearicus* hallado en los aluviones de Sancellas. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 2: 115-116.
- Muntaner, A. i Cuerda, J. 1956. Hallazgo de un esqueleto de *Myotragus balearicus* en una duna cuaternaria de Capdepera. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 2: 114-115.
- Muntaner, A. i Palmer, E. 1956. Nota sobre el hallazgo de *Myotragus balearicus*, Bate, en los aluviones de Búger (Mallorca). *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 2: 95-98.
- Muntaner, A. i Rotger, P. 1956. Nota preliminar sobre un Nuevo yacimiento espeleológico con *Myotragus balearicus*, Bate, en Buñola (Mallorca). *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 2: 99-104.
- Muntaner, A. 1957. Las formaciones cuaternarias de la bahía de Palma. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 3: 78-125.
- Muntaner, A. 1959. Nota sobre la pretendida caída de un aerolito en las playas de Son Serra (Bahía de Alcudia) en la noche del 19 al 20 de agosto de 1958. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 5: 27-29.
- Muntaner, A. 1959. Nota preliminar sobre las formaciones tirrenienses de la isla de Menorca (Balears). *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 5: 41-44.
- Muntaner, A. 1959. Noticia sobre la existencia de formaciones no citadas de Triásico, Jurásico, Cretácico, Oligoceno y Burdigaliense en la región de Sta. María – Marratxí (Mallorca). *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 5: 56-57.
- Muntaner, A. 1959. Noticia sobre la existencia de una cantera de época romana en las inmediaciones de Cala Pi (Mallorca). *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 5: 60-61.
- Vidal, M., Reig, F., Llamas, R. i Muntaner, A. 1961. Informe geológico acerca de las disponibilidades hidráulicas de todo género en la Isla de Mallorca. Asesoría Geológica de Obras Públicas. Inèdit.
- Muntaner, A. 1966. Distribución en Baleares de *Myotragus balearicus* Bate. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 12: 25-28.
- Muntaner, A. 1969. Bartolomé Darder y Pericás: Nota biográfica. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 15: 5-11.
- Muntaner, A. 1980. Geología. In: Barceló, B. i Mayol, J. (edit.). Estudio Ecológico de la albufera de Mallorca. Departamento de Geografía de la Universidad de Palma de Mallorca. 27-46.
- Muntaner, A. 1985. Formació i evolució geològica de s'Albufera. *Lluc*, 720: 6-7.
- Muntaner, A. (Col·laborador) 1986. Recursos Geològics (Volum 3). A: Història Natural dels Països Catalans. Enciclopèdia Catalana, S.A.
- Muntaner, A. (Col·laborador a l'apartat de hidrogeologia) 1992. In: Bover, M., Casas, J. i Morey, M. Estudio integrado de la isla de Formentera. Bases para un ecodesarrollo. Ministerio de Obras Públicas y Transportes. Madrid. 231 pp.
- Muntaner, A. 1996. Memoria gráfica de Mallorca. 3 toms, 936 pp.
- Muntaner, A. 1998. 150 anys de Ciències de la Terra a Mallorca. In: Quaderns d'Història de la Ciència. Geologia. Una aproximació didàctica a l'obra de B. Darder. X Simposio para la Enseñanza de la Geología. Editorial Moll, Mallorca. 13-20.
- Muntaner, A. i Amengual, B. 1999. Ayer y hoy en Mallorca. 100 años de fotografía. Diario de Mallorca. Col·lecció de 104 làmines dins una carpeta.

- Muntaner, A. (Col·laborador). 1989-2005. Gran Enciclopèdia de Mallorca. Promomallorca, Palma, 25 volums.
- Muntaner, A. 2007-2008. Breu ressenya de la gestió del Laboratori Biològic Marí de Portopí, inaugurat el 1908 pel professor Odón de Buen, amb aportació fotogràfica. *Estudis Baleàrics*, 88-89: 49-75.
- Muntaner, A. 2010. Breu ressenya del vol de l'aviador Salvador Hedilla a sa Pobla (1916). *Estudis Baleàrics*, 98-99: 113-120.
- Muntaner, A. 2010. Un reportatge inèdit de les coves del Drac. In: Mayol, J., Muntaner, Ll., i Rullan, O. (Eds.) Homenatge a Bartomeu Barceló i Pons, geògraf. Lleonard Muntaner Editor. L'Arjau, 20: 233-240.
- Muntaner, A. i Cifre, M. 2012. Pintor, fotògraf i sacerdots. In: Bonnin F. X. (Editor) Sebastià Llobera. Pollença, 1831-1892. Retrats i paisatges, Consell de Mallorca. 86 pp.

Referències

- Alcover, J. A., Llabrés, M. i Moragues, L. (coord.) 2000. *Les Balears abans dels humans*. Mon. Soc. Hist. Nat. Balears, 8: 78 pp. Ciutat de Mallorca. Edit., Sa Nostra-SHNB.
- Ballman P. i Adrover R. 1970. Yacimiento paleontológico de la Cueva de Son Bauzá (Mallorca). *Acta Geológica Hispánica*, 5: 58-62.
- Barceló, B. i Mayol, J. (coord.) 1980. *Estudio ecológico de la albufera de Mallorca*. Departamento de Geografía de la Universidad de Palma de Mallorca. 406 pp.
- Boada, J. i Orell J. J. 2009. La descoberta de Sòller: enigmes i aclariments. *Acta Numismàtica*, 39: 173-186.
- Bosch, G. 2019. El tesoro fotogràfic de Andreu Muntaner. Video. <https://www.diariodemallorca.es/videos/cultura/2019/04/04/entrevista-andreu-muntaner-3029454.html>
- Busquets, J. 1971. Mallorca Musulmana. In: Mascaró Pasarius, J (ed.). Historia de Mallorca Palma, I, I, Gráficas Miramar. pp. 577-685.
- Cañigüeral, J. 1949. Las cuevas de Campanet (Mallorca). *Ibérica* n° 72/ 2ª época: 178-199.
- Colom, G. 1935. Els estudis de Miss Bate sobre els vertebrats fòssils quaternaris de Mallorca. *La Nostra Terra*, 7: 140-144.
- Fornós, J.J. i Pons, G.X. 2007. Anàlisi històrica dels 50 volums del Bolletí de la Societat d'Història Natural de les Balears. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 50: 133-208.
- Fornós, J.J., Ramon, G. i Rayó, J.M. 1994. 40 anys del Bolletí de la Societat d'Història Natural de les Balears. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 37: 187-218.
- Galiana Veiret, P. 2015. *Es Carnatge i l'illot de sa Galera*. Llibres de la Nostra Terra, Lleonard Muntaner Editor, 96; 217 pp.
- García-Yagüe, A. 1968. *Estudio hidrogeológico del llano de Palma*. Ministerio de Obras Públicas. D.G.O.P. – S.G.O.P., 3 vol.
- Gasull, Ll i Adrover, R. 1966. Fauna malacològica i mastològica del yacimiento des Bufador. *Bol. Soc. Hist. Nat. Balears*, 12: 141-148.
- Gasull, Ll. 1963. Descripción de unas nuevas formas del genero *Helicella* (*Xeroplexa*) de Balears. *Bol. Soc. Hist. Nat. Balears*, 9: 83-92.
- Gräfe, K-U. 2020. Galeria de paleontòlegs. Editat per Marcos A. Lamolda. <https://www.ugr.es/~mlamolda/galeria/biografia/wiedmann.html#autor> Consultat el 19-04-2020.
- Jaume Nadal, G. 2021. Col·laboracions d'estudis geològics entre Andreu Muntaner i Gori Jaume des de l'any 1973 fins a l'any 2004. In: Pons, G.X., Vicens D. i del Valle, L. (edit.). La Història Natural de les Balears i Andreu Muntaner Darder. Mon. Soc. Hist. Nat. Balears, 33: 83-91.

- Lalueza-Fox, C., Shapiro, B., Bover, P., Alcover, J.A. i Bertranpetit, J. 2002. Molecular phylogeny and evolution of the extinct bovid *Myotragus balearicus*. *Mol. Phylogenet. Evol.*, 25(3): 501-510.
- Llopis-Lladó, N. i Thomàs-Casajuana, J.M. 1948. La hidrología cárstica de los alrededores de Campanet (Inca-Mallorca). *Miscelánea Almera*, 2ª parte. Publ. Inst. Geol. Dip. Prov. Barcelona, 7: 39-60.
- Lmental Sostenibilitat i Futur. 2012. Vídeointervista con Andreu Muntaner Darder. Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient i Territori. Direcció General de Recursos Hídrics. https://www.youtube.com/watch?v=8dYu1IbCC_8
- Marín Gelabert, M. A. 2020. El fons històric de fundació Endesa a les Illes Balears, una eina per a la història contemporània. *Mayurqa*, 2 V època: 71-75.
- Muntaner, A. 1955a. Playas tirrenienses y dunas fósiles del litoral de Paguera a Camp de Mar (Isla de Mallorca). *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 1: 49-58.
- Muntaner, A. 1957. Las formaciones cuaternarias de la bahía de Palma. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 3: 78-125.
- Murillo, A. 2017. IB3 Notícies. <https://ib3.org/una-exposicio-recupera-les-imatges-del-litoral-de-palma-de-fa-100-anys>
- Palau, J. M. 1955. De Re Biospeleologica. II. El *Leptobythus* (nov. Gen.) palauí (nov. sp.) Jeann. (Col. Pselaphidae) de la Cova d'en Boixa. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 1: 41-43.
- Palau, J. M. 1956. Noticia preliminar sobre algunas cavidades subterráneas de la Sierra de Na Burguesa. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 2: 11 6-1 17.
- Palma XXI. Consultat el 12 de juny de 2018. <https://iniciativesxxi.com/ca/socis-honor/andreu-muntaner/>
- Pol, J. 2017. Un recorregut fotogràfic per la façana de Palma (c.1860-1960). Video <https://vimeo.com/297495589>
- Pons, G. X. i Vicens, D. 2004. La Societat d'Història Natural de les Balears (1954-2004): cinquanta anys de passió per la natura. IV Jornades del Medi Ambient de les Balears. SHNB, 247-249.
- Pons, G.X. i Vicens, D. 2006. Cinquanta anys d'estudi i divulgació de la natura de la Societat d'Història Natural de les Balears (1954-2004). In: Batlló, J., Ferran, J. i Piqueras M. (coord.). Actes de la VIII Trobada d'Història de la Ciència i de la Tècnica (Barcelona, SCHCT). 379-389.
- Pons, G.X. i Vicens, D. 2017. La conservación de colecciones científicas: las colecciones de la Societat d'Història Natural de las Balears (SHNB). In: Carcavilla, L., Duque-Macias, J., Giménez, J., Hilario, A., Monge-Ganuzas, M., Vegas, J. i Rodríguez, A. (Eds.), Patrimonio geológico, gestionando la parte abiótica del patrimonio natural. Instituto Geológico y Minero de España, Madrid. Cuadernos del Museo Geominero, 21: 211-216.
- Pons, G.X., McMinn, M., González, J.M., Sevilla, G. i Vicens, D. 2015. La biodiversitat faunística de les fonts Ufanes i el seu entorn. In: Mir-Gual, M. (edit.). Les fonts Ufanes i el pla de Tel. Col·lecció Pla de Tel. Ajuntament de Campanet-Ed. Muntaner. 73-98.
- Redacció 2012. Videointervista: Andreu Muntaner Darder: història de la investigació i la captació d'aigua a les nostres illes. Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient i Territori. Direcció General de Recursos Hídrics. Butlletí Portal de l'Aigua les Illes, 13. Novembre 2012.
- Redacció. 1951. La Sociedad de Naturalistas de Baleares. 1-2. Fascicle 1.
- Redacció. 1952a. Reuniones del 3 de Enero y 7 de Febrero. Fasc. 2, gener-febrer: 1.
- Redacció. 1952b. Sesión del día 6 de noviembre. Fasc. 2, novembre: 2.
- Redacció. 1955. Nueva localidad de *Myotragus balearicus* Bate. *Boll. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 1: 88-89.
- Redacció. 1959. Crónica. El V Congreso Internacional para el Estudio del Cuaternario en Mallorca. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 5: 63-66 i làm. 6 i 7.
- Redacció. 1966. Symposium de Deyá (Mallorca) sobre *Myotragus balearicus* Bate. Julio 1965. *Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares*, 12: 3-6.

- Redacció. 1992. Prospeccions geològiques i exploracions subterrànies, els temes estrella. *Veü de Sóller*. 8 d'agost de 1992, núm. 171.
- Redacció. 1995. Andreu Muntaner i Darder. A: Vicens, D. i Ginard, A. (Coord.) *Naturalesa i societat*. Circular núm. 3 de la SHNB. pàg. 9.
- Redacció. 2011. Homenatge al President Honorífic Andreu Muntaner. *In*: Vicens, D. i Ginard, A. (Coord.). *Naturalesa i societat*. Circular núm. 36 de la SHNB. pàg. 1 i pàg. 4.
- Rodas, G. 2019. El tesoro fotográfico de Andreu Muntaner. *Diario de Mallorca*. 04-04-2019. <https://www.diariodemallorca.es/cultura/2019/04/04/tesoro-fotografico-andreu-muntaner/1406381.html>
- Rodríguez-Perea, A. 1994. La Societat d'Història Natural de les Balears a través de les seves actes. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 37: 222-227.
- Rosselló Bordoy, G. 1986. Una experiència museològica: La sistematización de las colecciones de la Sociedad Arqueológica Luliana en 1933. *BSAL* 42: 231-244.
- Rotary Club de Mallorca. <https://rotaryclubdemallorca.org/premios-rotary-mallorca/> Consultat el 10-06-2020.
- Saz, E. 1946. Las nuevas cuevas de "Son Apat's" y fósiles de Mallorca. *Ibérica*, 72/ 2ª época: 513-518.
- Vicens, D. 2015. *El registre paleontològic dels dipòsits litorals quaternaris a l'illa de Mallorca (Illes Balears, Mediterrània occidental)*. Tesi Doctoral. UIB. 985 pp.
- Vicens, D. i Pons, G. X. 2012. Els fòssils del Pleistocè superior procedents de jaciments de les Illes Balears a les col·leccions històriques de la Societat d'Història Natural de les Balears (SHNB). *Ordre Archaeogastropoda (Classe Gastropoda)*. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 54: 199-209.
- Vicens, D. i Pons, G. X. 2017. Es Carnatge (Bahía de Palma, Mallorca) como yacimiento de alto valor didáctico y punto de interés geológico. *In*: Carcavilla, L., Duque-Macias, J., Giménez, J., Hilario, A., Monge-Ganuzas, M., Vegas, J. i Rodríguez, A. (Eds.), *Patrimonio geológico, gestionando la parte abiótica del patrimonio natural*. Instituto Geológico y Minero de España, Madrid. *Cuadernos del Museo Geominero*, 21: 217-223.
- Vicens, D. i Pons, G.X. 2018. Estat de les tasques de catalogació a la col·lecció Gabriel Fornés i a un segon lot de la col·lecció Andreu Muntaner a la SHNB. VII Jornades de Medi Ambient de les Illes Balears. Ponències i Resums. *Soc. Hist. Nat. Balears*. 556-557.
- Vicens, D. i Pons, G.X. 2021. Les aportacions d'Andreu Muntaner Darder al Quaternari de les Illes Balears. *In*: Pons, G.X., Vicens D. i del Valle, L. (edit.). *La Història Natural de les Balears i Andreu Muntaner Darder*. *Mon. Soc. Hist. Nat. Balears*, 33: 37-60.
- Vicens, D., Ginard, A. i Pons, G. X. 2018. Les primeres juntes directives de la Societat d'Història Natural de les Balears (1954-1967). VII Jornades de Medi Ambient de les Illes Balears. Ponències i Resums. *Soc. Hist. Nat. Balears*. 540-543.
- Vicens, D., Pons, G.X. i del Valle, L. 2021. Moluscos continentales previos a la colonización humana presentes en las colecciones de la Societat d'Història Natural de les Balears (SHNB). *In*: Vicens, M.À. i Pons, G.X. (Eds.). *Avances en Arqueomalacología. Nuevos conocimientos sobre las sociedades pasadas y su entorno natural gracias a los moluscos*. *Mon. Soc. Hist. Nat. Balears*, 32: 169-196.
- Vicens, D., Pons, G.X. i Mir, X. 2008. La col·lecció paleontològica Andreu Muntaner Darder (MNIB-SHNB). *In*: Pons, G. X. (edit.). V Jornades de Medi Ambient de les Illes Balears. Ponències i Resums. *Soc. Hist. Nat. Balears*. 429-436.
- Villalta J. F. i Crusafont M. 1946. Sobre el Pleistoceno de las Baleares y sus nuevos yacimientos de mamíferos. *Est. Geol.* 6, Barcelona.
- Vives, M. 1996. *Les Coves de Campanet*. Ajuntament de Campanet, col. Pla de Tel. 6. 104 pp. Campanet. Mallorca.
- Wiedmann, J. 1962. Ammonites du Crétacé inférieur de Majorque (Baléares). 1 partie: *Lytocerotina et Aptychi*. *Bol. Soc. Hist. Nat. Balears*, 8: 3-54 i 10 planxes.

ANNEX 1

En primer lloc diré que per a mi l'homenatjat continua essent el “Senyor Muntaner”, un jove amic de mon pare que venia sovint per ca nostra i que jo associï a records d'infantesa i a fòssils. Per això us prego que em permeteu (com a sòcia) adherir-me des del Cap i Casal de Catalunya a aquest acte d'homenatge a n'Andreu Muntaner.

Fa pocs dies, al rebre la convocatòria de l'Assemblea i llegir l'ordre del dia, la meua reacció immediata va ser Jo hi vull anar. Aleshores vaig córrer com una nina veciada a dir-li al meu home que tenia ganes d'anar a Palma i estar present a aquest acte. N'Alfons em respongué que també li venia de gust i que podia acompanyar-me. A continuació valoràrem les possibilitats de deixar la meva germana discapacitada amb la meua filla o dur-la amb noltros, com fem casi sempre. Emperò després de cavilar-ho

me n'he adonat de que aquest mes vaig atrafegada amb la feina i resulta complicat deixar a na Maita sense noltros. Al capdavall, he decidit enviar-vos aquest breu missatge. No fa falta remarcar que per a la Societat d'Història Natural n'Andreu Muntaner ha estat i és un referent sempre present. Dins el meu record en Muntaner és una persona lligada a mon pare, als fòssils i a la meua infància. El cas és que quan rememoro la nostra casa de Palma ell hi està sovint present, com una visita que arribava d'horabaixada, quan els nins ja havíem berenat i acabat els deures escolars, de manera que segurament degué rebre més d'una pilotada... Trucava a la porta, anàvem a obrir, anunciàvem el seu nom tot cridant per tal d'advertir al nostre pare, que l'esperava sense moure's. Aleshores en Muntaner entrava, girava a l'esquerra i s'endinsava a la sala on es trobava mon pare amb les seves “pedres”. Llavors reprenien la conversa obligadament interrompuda uns dies abans, a causa del crit de guerra familiar: ¡Juan! ¡A cenar!

El record amb americana, vestit amb roba obscura, tot i que en aquells temps tot era obscur...; però sempre ens somreia discretament d'una manera característica que jo avui descriuria com a “esperançada”. Tal vegada aquell somriure l'encertà: definitivament aquella època cruel s'ha esvaït.

Mai vaig saber exactament de què parlaven ell i mon pare. Supòs que de fòssils i del Quaternari..., però me'n record de que les seves converses no començaven ni acabaven. Com si sempre tinguessin moltes coses per dir-se, per contar-se, per mostrar-se.

Els dos romanien a la sala d'estar, aliens al truí de la casa, mentre noltros entràvem, sortíem, corríem, cridàvem ... No sé si en Muntaner encara conserva aquesta capacitat de concentració, al bell mig de l'enrenou que noltros produfem. Si així és, la meua més sincera felicitació, Andreu.

Vaig marxar de Mallorca ben joveneta i no el vaig veure pus. Arran de visites familiars sovint demanava notícies seves a mon pare. Quan mon pare va morir, al funeral, a la desfilada dels condols ens saludà un senyor amb barba, i vaig endevinar que era ell quan inicià un somriure que em resultava molt conegut. El meu germà gran em confirmà més tard que la meua intuïció era correcta.

Des de Barcelona, rere un mar blau no llunyà, vull agrair-li com a sòcia, la seva dedicació a la Societat d'Història Natural de les Balears, el seu incondicional suport als més joves i tota la ingent tasca realitzada. Com a filla d'en Juan Cuerda, les moltes agradables estones que compartí amb mon pare. I com a Marimar, oferir-li disculpes per un seguit d'impertinències infantils que segurament va haver d'aguantar.

Amb una forta i carinyosa abraçada per al “Sr. Muntaner” i les meves afectuoses salutacions per la Junta i l'Assemblea.

Mar Cuerda

Barcelona, 15 de maig de 2010

Carta de Mar Cuerda llegida el dia de l'Assemblea General de la SHNB del 2010 a un homenatge que es va fer al President Honorífic de la Societat, Andreu Muntaner, el dia 28-05-2010. Extret de Naturalesa i societat. Circular núm. 36 de la SHNB.